

ieicina gan sodi, gan prevencija

Ieva Jaunzeme

- 2009. g. – biznesa vadības maģistra grāds, Rīgas Tehniskā universitāte
- 1994. g. – profesionālais maģistra grāds ekonomikā, Latvijas Universitāte
- 09.2016.–02.2019. g. – Ekonomikas ministrijas administrācijas vadītāja
- 02.2012.–09.2016. g. – Labklājības ministrijas valsts sekretāre
- 02.2006.–02.2012. g. – Konkurences padome, priekšsēdētāja
- 10.2004.–02.2006. g. – Eiropas Savienības pastāvīgās pārstāvniecības Latvijā padomniece
- 05.2004.–10.2004. g. – Ekonomikas ministrijas valsts sekretāra vietniece

Avots: VID

Kriminālprocesi arī attur cilvēkus krāpties ar nodokļiem

Ieva Jaunzeme

Vai kriminālprocesiem par nodokļu noziegumiem ir jēga?

JĀNIS TAUKAŠ NODOKĻU EKSPERTS

Jēga tam noteikti ir. Visā civilizētājā pasaulē cilvēki baidās veikt kādas riskantas darbības ar nodokļiem, šajā jomā darbojas «balts cimdos», patiešām baidoties pieļaut

jebkādas nopietnas kļūdas, apzinoties, ka sankcijas par to ir sagaidāmas ļoti bargas. Piemēram, Zviedrijā sliekšnis, no kura iestājas kriminālatbildība par nodokļu pārkāpumiem, ir 10 tūkstoši eiro. Latvijā šī summa ir 21 500 eiro.

Tajā pašā laikā Latvijā nodokļu maksāšanas kultūra diemžēl joprojām ir ļoti bravūrīga, tādēļ kriminālprocesi pat ir nepieciešami, lai bravūribu izskaustu un gan fiziskās, gan juridiskās personas atturētos riskēt pārkāpt likumus nodokļu maksāšanā jomā. Tas ir efektīvs preventīvais mehānisms, kas liek cilvēkiem daudz nopietnāk apdomāt rīcību.

VID saziņai ar nodokļu maksātājiem jābūt vienkāršā un saprotamā valodā

Ieva Jaunzeme

Kā vērtējat VID komunikāciju ar nodokļu maksātājiem?

JĀNIS ENDZIŅŠ

LTRK VALDES PRIEKŠSĒDĒTĀJS
Atskatoties retrospektīvi, protams, situācija pastāvīgi uzlabojas, taču noteikti ir vēl iespējami uzlabojumi, lai, piemēram, VID pieņemta lēmuma pamatojuma teksts

būtu skaidri un viegli saprotams ikvienam cilvēkam. Starp citu, LTRK jau 2016. gadā rosināja VID darbā pārņemt Igaunijas nodokļu administrācijas labo piemēru – galveno akcentu nelikt uz nodokļu iekasēšanu pēc iespējas lielākā apjomā, bet gan sekot, lai būtu daudz vairāk augošu uzņēmumu, kas, loģiski, rezultējas arī lielākos nodokļu ieņēmumos. Būtībā tas nozīmē Latvijā daudzīnātā principa «konsultē vispirms» reālu īstenošanu, konstruktīvu sadarbību ar godprātīgiem nodokļu maksātājiem, kas nebūt nenozīmē toleranci pret ļaunprātīgu nodokļu nemaksāšanu.

tas vilciens ir aizbraucis, mēs varēsim atgūt tik, cik tas cilvēks būs spējīgs samaksāt līdz mūža beigām. Tāpēc jaunā VID pieeja nodokļu administrēšanā ir – mēs neveicam auditus tikai pēc noteikta grafika. Mēs izmantojam risku tabulu un aizejam uz konkrēto uzņēmumu jau savlaicīgāk. Vairs nav tādu situāciju, kad uzņēmumam tiek veikti, piemēram, seši auditi, seši uzrēķini un visi ir bezcerīgi. Lai šo problēmu pilnībā izskaustu, savlaicīgi strādāsim ar risku analīzi un nepieļausim vairs kavēšanos un uzrēķinu veikšanu, kuriem īsti nav jēgas. Turklāt šobrīd VID ir daudz lielākas rīcības iespējas, piemēram, mēs daudz operatīvāk varam arestēt kontus un apturēt naudas kustību, kas attiecīgi dod daudz lielākas cerības atgūt nesamaksātos nodokļus.

Nav diskusiju par to, ka nodokļi jāmaksā visiem neatkarīgi no tā, cik liels ir nodokļu maksātājs. Un tomēr – brīžiem ir sajūta, ka VID lielu daļu resursu iztērē, dzenādams fiziskas personas – frizierus, puķu pārdevējas, godprātīgos nodokļu maksātājus par nebūtiskām kļūdām, kamēr lielie blēži īsteno miljonu afēras. Varbūt laiks pārskatīt prioritātes?

Ir virkne fizisku personu, kuras fragmentāri ir stājušās jebkāda veida attiecībās ar valsti. Ja mēs šiem cilvēkiem vispār nepievērsīsim uzmanību, daļa no viņiem nesāņēs ne dažādus sociālos pabalstus, ne arī pensijas vecumdienās. Un ja šādu cilvēku ir ļoti daudz, tad tā jau kļūst par sociālu problēmu. Tajā pašā laikā ir arī otra fizisko personu grupa – mums ir personas, kuras dzīvo krietni turīgāk nekā ir viņu oficiālie ienākumi. Jautājums ir par to, kā mēs vispār skatāmies uz fiziskām personām.

Un kā VID skatās uz šīm fiziskajām personām? Kā

komunicē? Vai esat kompetenti neizturaties augstprātīgi šajā komunikācijā? Nereti strīdos ar nodokļu maksātāju VID citē rindkopām likumu pantus, neiedziļinās personas argumentācijā pēc būtības.

Es jau nedēļu lasu šos VID lēmumus attiecībā uz nodokļu maksātājiem, un man ir ko jautāt un arī teikt. Viennozīmīgi uzstāšu, lai VID saziņā ar nodokļu maksātājiem būtu vienkāršā un saprotamā valodā. Mani neapmierina tas, kā mēs rakstām. Es saprotu, ka šie teksti tiek gatavoti, pieļaujot, ka strīds var turpināties tiesā. Es nevaru apgalvot, ka šā gada laikā mēs visi rakstīsim savādāk, bet vēstuļu sagatavošanas vadlīnijas noteikti apstiprināsim. Komunikācijai ir jābūt saprotamai. Un beigu beigās – varbūt labāk ir nevis sarakstīties, bet tikties klātienē un vienam otru saprast.

Šādās sarakstēs nereti problēmas būtība ir kāda neprecizitāte, atšķirīga normatīvu interpretācija. Tādēļ arī veidojas sajūta, ka VID savus resursus nelietderīgi izšķiež, lai piekastos godprātīgajam nodokļu maksātājam, taču resursu PVN karuseļu grupējumu ķeršanai vairs nepietiek...

Tas viens otru neizslēdz. Noteikti tas, kurš «piekasās» godīgajam nodokļu maksātājam, ir tikpat piekasīgs arī nelikumību izskaušanā.

Kāda situācija šobrīd ir ar nodokļu parādiem? Valsts kontrole savulaik secināja, ka 2017. gadā strauji pieauga jauno nodokļu parādu apjoms. Turklāt tika norādīts, ka potenciālie valsts budžeta ieņēmumi, to sastāvā iekļaujot arī bezcerīgos parādus, tiek uzrādīti šķietami lielākā apmērā nekā reāli iekasējamās summas. Es ceru, ka nākamo divu mēnešu laikā mēs būsīm zem miljarda eiro nodokļu parādu summas.

Gan vēsturiskie, gan jau-

nie parādi kopā?

Principā šī parādu summa ap miljardu eiro sadalās trijās daļās. Viena no daļām – ap 270 miljoniem eiro – ir nodokļu maksātāju parādi, kuriem šobrīd notiek maksātnespējas process. Šie parādi nav tik seni un tur vēl ir līdzekļi, ko iespējams atgūt. Tad ir nodokļi, par kuriem uzņēmumi ir lūguši nomaksas termiņa pagarinājumu, taču arī šie nodokļi tiek defīnēti kā nodokļu parādi. Un trešā daļa ir tie parādi, par kuriem šobrīd ir kriminālprocesi, kas ir tā pelēkā zona, kas kopsummā ir ap 300 miljoniem eiro. Manuprāt, jāstrādā ar tiem nodokļu parādiem, kurus varam atgūt. Ja maksātnespējas administratori kvalitatīvi strādā, mēs ar viņiem aktīvi sadarbojamies parādu atgūšanā. Runājot par nodokļu nomaksas termiņa pagarinājumiem – te jāsaka, parasti uzņēmumi cenšas šo pagarinājumu iegūt uz maksimālo termiņu. Bet varbūt tomēr nevajag ņemt maksimālo laiku, varbūt var saņemt vis samaksāt ātrāk?

Cik jūs šā gada laikā procentuāli vēlaties samazināt nodokļu krāpšanu gadījumus?

Finanšu ministrija ir noteikusi uzdevumu palielināt nodokļu ieņēmumus no ēnu ekonomikas mazināšanas 25 miljonu eiro apmērā.

Zinot, ka mums ir miljards eiro nodokļu parādu, 25 miljoni eiro ir adekvāta summa?

Protams, mērķiem jābūt ambiciozākiem. Katru gadu iekasēto nodokļu apmēra ziņā ejam ar vienu procentpunktu plusā. Uz deviņiem miljardiem ieņēmumu tā nav maza summa. Tas, ko svarīgi saprast – vai tās nodokļu plaisu summas veido šo kopējo nodokļu parādu apjomu, un vai šī summa tomēr būtu savādāk jāaprēķina. Šobrīd rēķinām nodokļu plaisu summu, kas attiecīgi arī veido kopējo

summu. Šāda aprēķina metodika tiek pielietota visā pasaulē.

Esat paudusi, ka ir svarīgi mazināt skaidrās naudas apgrozību ekonomikā, lai mazinātu ēnu ekonomikas iespējamību. Taču te ir paradokss – labi zinām, ka, piemēram, praktiski visas PVN shēmas ir īstenotas, izmantojot bezskaidras naudas pārskaitījumus. Vai, izskaužot skaidro naudu no aprites, tā uzreiz varēsīm pazinot, ka situācija ir kardīnāli uzlabojusies?

Ja es paļaujos uz to, ko saka Finanšu nozares asociācija – ka nozare sniegs jebkādu informāciju, kas nepieciešama VID par jebkuru komersantu, tad to ir daudz vieglāk izdarīt nekā meklēt koferi ar naudu. Piekritīsiet?

Šis nodokļu krāpšanas nenotiek skaidrā naudā. Vai tiešām ir vērts nodarboties ar sīkumiem tā vietā, lai cīnītos ar lielajiem blēžiem?

Bet aplokšņu algu jau nevar izmaksāt no bankas konta.

Aplokšņu alga rodas, pirms tam īstenojot PVN shēmu bezskaidrā naudā.

Bet PVN atmaksas pogu spiež šajā mājā. Lēmumu – atmaksāt vai neatmaksāt PVN – pieņem šeit. Vai nu tā kļūda notiek apzināti vai arī tas ir

risku analīzes trūkums – citādi tas nevar notikt, jo lēmums par to atgriešanu tiek pieņemts šeit – VID, nekur citur. Un te atgriežamies pie sākumā runātā – ir svarīga analītika. Mums jāsasniedz tas līdzsvars, kad godīgais nodokļu maksātājs ātri saņem nodokļa atmaksu, bet negodīgais – nekad. Un mums ir arguments, kāpēc to pogu nespiedām. Kur tad citur tā shēma var darboties – nekur citur tā nevar iziet cauri, jo ir jābūt vienam, kurš pieņem gala lēmumu.

Kā jūs to domājat – nodokļu krāpšanas bijušas iespējamās, jo analītiskais process nebija kvalitatīvs, vai tie pogu spiedēji būtu rūpīgāk jāpavērtē?

Ja tā ir tīra matemātika un ir saraksts, kad vīrs noteiktām summām «izlec» ārā sarkans brīdinājums, bet tik un tā tas cilvēks spiež to pogu, tad šo cilvēku ir daudz vieglāk atrast. Ja meklējam adatu siena kaudzē un šķirstām mapi – gan pēc kontrole ir sarežģītāka, gan arī fakts ir daudz grūtāk konstatēt. Tāpēc šis analītiskais instruments, kas mums šobrīd ieviests, ļaus izkontrolēt gan vienu, gan otru – gan to, kam jāmaksā nodokļi, gan to, kuram jākontrolē. ●

FOTO - AIVARS LIEPIŅŠ, DIENAS MEDIJI

gu uzlabojumu veikšanu, viņš attiecīgi arī rosinās veikt šos uzlabojumus. Ja cilvēks uzskata, ka viss ir labi tā, kā ir, protams, tad sistēma nedarbojas kvalitatīvi. Es jūtu, ka VID komandā ir vēlme veikt uzlabojumus, ja tiek konstatēta problēma vai nepilnības.

Mīnējāt daudzus kriminālprocesus. Tajā pašā laikā norakstīto nodokļu parādu summa, kuri definēti kā bezcerīgi, jau sen skaitāma miljardos. Kāda jēga ir no kriminālprocesiem pret fiziskām personām gadījumos, kad uzņēmums ir likvidēts, bet parāds norakstīts? Kā atgūsīm naudu?

Jēga tam ir preventīva. Ja cilvēki redzēs, ka par šādām darbībām ir kriminālprocesi, iespējams, viņi daudz kārt pārdomās, pirms veikt šādas darbības. Turklāt visos kriminālprocesos saistībā ar nodokļu noziegumiem VID piesakās kā cietušais.

Jūs taču nekad neatgūsiet, piemēram, 60 miljonus eiro no fiziskas personas!

Bet tik un tā konkrētai personai atbilstoši tiesas pieņemtajai piedzenamajai summai līdz mūža beigām būs tā jāmaksā no saviem ienākumiem...

100 eiro mēnesī...

Bet kādi ir varianti? Mēs jau no viņa vairāk nevarēsim paņemt. Variants bija tajā brīdī, kad šis parāds sāka veidoties, savlaicīgi fiksējot, kā varēja izveidoties tāda situācija. Šeit